

Маргарита НОСКОВА,

orcid.org/0000-0003-4361-737X

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»
(Львів, Україна) margaryta.v.noskova@lpnu.ua*

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті обґрунтовано необхідність змін у організації підвищення кваліфікації педагогічних працівників у вітчизняній системі післядипломної освіти, зокрема впровадження дистанційних форм навчання. На прикладі організації дистанційного підвищення кваліфікації вчителів початкових класів на дистанційній платформі «EdEra», які у майбутньому навчатимуть учнів за програмами Нової української школи в межах реформування загальної середньої освіти, виокремлено позитивні моменти запровадження дистанційного навчання для вчителів.

Також на основі аналізу рішень щодо забезпечення освітнього процесу в закладах післядипломної педагогічної освіти під час карантину в березні 2020 року окреслено гострі проблеми впровадження у них дистанційних форм навчання, які потребують швидкого вирішення.

Зокрема, позитивним є те, що на ринку освітніх послуг, крім інститутів післядипломної освіти, є структури, що здатні задовольняти попит у професійному розвитку педагогів; вчителі переважно здатні і хочуть навчатись дистанційно; впровадження дистанційного навчання педагогів сприяє технічному розвитку закладів освіти, а також мотивує педагогів до поглиблення власної комп'ютерної грамотності та розвитку цифрової компетентності.

Здійснено аналіз законодавчої та нормативно-правової бази, яка унормовує процеси впровадження та організації дистанційної освіти в Україні. За результатами проведеного аналізу визначено ключові причини, які, на думку автора, мають значний вплив на повільне впровадження дистанційного навчання в закладах післядипломної освіти України, а саме: неможливість виконання окремих вимог нормативних документів до закладів освіти щодо впровадження дистанційного навчання; відсутність в Україні достатньої кількості ліцензованих закладів освіти, які проводять курси підвищення кваліфікації з питань дистанційного навчання для викладачів; відсутність висококваліфікованого інженерно-технічного персоналу в державних закладах освіти; відсутність мотивуючих факторів, які б змушували викладачів створювати дистанційні курси.

Ключові слова: *дистанційне навчання, законодавча та нормативна база, післядипломна освіта, підвищення кваліфікації, педагогічні працівники.*

Margaryta NOSKOVA,

orcid.org/0000-0003-4361-737X

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Pedagogy and Innovative Education
Lviv Polytechnic National University
(Lviv, Ukraine) margaryta.v.noskova@lpnu.ua*

PROBLEMS OF IMPLEMENTATION OF DISTANCE LEARNING IN THE SYSTEM OF POSTGRADUATE PEDAGOGICAL EDUCATION

The article substantiates the need for changes in the organization of advance training of pedagogical staff in the national system of postgraduate education, in particular the implementation of distance learning. The example of organizing distance education for elementary school teachers on the EdEra distance platform, who will teach New Ukrainian School students in general secondary education reform, highlights the benefits of implementation distance learning for teachers.

Also, on the basis of decision analysis on providing the educational process in postgraduate educational institutions during the quarantine in March 2020, the acute problems of distance learning implementation in their need for rapid solution are outlined.

In particular, it is positive that there are structures in the market of educational services, in addition to postgraduate education institutions, that can meet the demand for professional development of teachers; teachers are mainly capable and willing to study remotely; the implementation of distance learning in teacher education, promotes the technical development of educational institutions, encourages teachers to deepen their own computer literacy and digital competence.

The article analyzes the legislative and regulatory framework that standardizes the processes of implementation and organization of distance education in Ukraine. According to the results of the analysis, the key reasons, which,

in the author's opinion, have a significant influence on the slow implementation of distance learning in postgraduate educational establishments of Ukraine are identified, namely: the inability to fulfill certain requirements of normative documents for educational establishments for the introduction of distance learning; the lack of a sufficient number of licensed educational institutions providing distance learning courses for teachers in Ukraine; lack of highly qualified engineering and technical staff in state educational establishments; lack of motivating factors which would force teachers to create distance learning courses.

Key words: distance learning, legislative and regulatory framework, postgraduate education, advanced training, pedagogical staff.

Постановка проблеми. В умовах реформування вітчизняної системи освіти, метою якого є модернізація всіх її складників, надзвичайно важливим стає професійний розвиток педагогічних і науково-педагогічних працівників, які, власне, і є рушійною силою освітніх реформ. Система професійного розвитку педагогічних працівників тривалий час не оновлювалась. Ми послуговувались системою професійного розвитку, що склалась ще у радянські часи. За часи незалежності України спроби змінити ті чи інші елементи системи мали декларативний або косметичний характер і жодним чином не впливали на її підвалини, а значить, не змінювали принципів її існування та підходів до реалізації процесу професійного розвитку педагога загалом. Водночас суспільство та світова економіка за останні роки принципово змінилися, перетворившись з індустріальних на цифрові, змінилися підходи до створення, обробки, обміну та збереження інформації, відповідно, спонукаючи всі сфери людського існування та розвитку також змінюватись.

Аналіз досліджень. Проблемам професійного розвитку педагогів присвячені публікації таких учених, як В. Берека, Н. Бородюк, Н. Мукан, О. Пометун. Використання інформаційних технологій у професійному розвитку педагогів давно перебуває в центрі уваги вітчизняних науковців. Зокрема, її досліджували О. Барна, Р. Гуревич М. Кадемія, С. Литвинова, Н. Морзе, Л. Чернікова тощо. Переваги, проблеми та можливості впровадження дистанційних форм навчання, зокрема, в системі професійного розвитку педагогів активно досліджують Ю. Богачков, І. Воротнікова, В. Кухаренко, О. Спирін та інші вітчизняні науковці. Переважна більшість наукових розвідок розглядає окремі аспекти використання інформаційних технологій у професійному розвитку педагогів, зокрема в оволодінні вчителями цифровими технологіями, методиками їхнього використання в навчальному процесі, оцінюванні ефективності використання ІКТ в роботі педагога тощо. Численні наукові публікації присвячені можливостям використання дистанційного навчання, проблемам їх упровадження в освітній процес вітчизняних освітніх закладів. Однак значно менше уваги

науковці приділяють увагу питанням вивчення вчителями самої технології дистанційного навчання, особливостей планування та організації дистанційного навчання тощо. Це свідчить про неабияку актуальність проблеми та важливість її дослідження.

Мета статті – здійснити аналіз нормативно-правової бази впровадження дистанційних форм навчання в Україні та виокремити причини повільного впровадження дистанційного навчання в закладах освіти загалом і в системі післядипломної педагогічної освіти зокрема.

Виклад основного матеріалу. Навчання впродовж життя стало невіддільною умовою успішного професійного розвитку будь-якого фахівця. Особливо важливим безперервне фахове зростання є для професій, результат діяльності яких тісно пов'язаний із розвитком країни у майбутньому. Саме до таких професій належить фах педагога. Все життя вчитись нового і навчати молоде покоління того, чого навчився сам, спираючись на досягнення попередніх поколінь і використовуючи сучасні технології та інструменти – виклик, який здатен здолати далеко не кожен. Ще більшим викликом є навчати вчителів, сприяти їхньому фаховому розвитку.

За останній рік після затвердження Кабінетом Міністрів України Постанови № 800 від 21 серпня 2019 року «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» (Постанова КМУ, 2019) у підходах до організації, проведення та визнання результатів підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників відбулись суттєві зміни, які потребують глибокого дослідження та аналізу.

Тривалий час у системі післядипломної педагогічної освіти був єдиний монополіст – обласні інститути післядипломної педагогічної освіти (далі – ОІППО), яким переважно діставалось 100 % замовлення на підвищення кваліфікації педагогів закладів загальної середньої освіти регіону. Частково цю функцію також виконували окремі заклади вищої освіти, переважна більшість з яких – педагогічні, однак їхня частка в замовленні була незначною і не відіграла суттєвого значення на ринку послуг, до того ж витрати

на навчання на курсах підвищення кваліфікації в закладах вищої освіти практично повністю покривались за кошти самих педагогів. Отже, десятиліттями форма, тривалість і зміст навчання педагогів визначались саме в інститутах післядипломної освіти. За роки роботи в кожній області була створена власна система організації навчання: від формування замовлення від закладів освіти до видачі та обліку документів про результати навчання на курсах підвищення кваліфікації. Стала система організації навчання не дозволяла суттєво змінювати і звичну очну форму навчання, структуру та зміст курсів, а монополія гарантувала стабільність існування інститутів і надалі.

Однак реформування системи освіти виявило гостру потребу у нових формах і методах навчання, оптимізації навчання педагогів без втрати його якості, а інколи й принципових змінах в організації та формі набуття й розвитку фахових навичок, що не могла задовольнити наявна система професійного розвитку, у якій курси підвищення кваліфікації є одним із складників. Отже, зміни були неминучі, хоча потребували ґрунтовної підготовки, поступового впровадження та аналізу одержаних результатів на кожному етапі реалізації змін.

Запровадження Нової української школи у 2015 році прискорило процес змін у системі післядипломної освіти. Першим явним кроком у руйнації старої системи підвищення кваліфікації став освітній проєкт громадських організацій «EdEra», «Освіторія» та Міністерства освіти і науки України щодо масового навчання вчителів початкових класів на дистанційних курсах на платформі «EdEra» (онлайн-курс для вчителів). Цей крок засвідчив, що наявна система післядипломної освіти неспроможна забезпечити якісне навчання вчителів за новими методиками в тих обсягах, які потребує країна, та змусив реформаторів шукати іншого суб'єкта на ринку послуг, а короткі терміни для підготовки великої кількості педагогів визначили дистанційну форму навчання як оптимальну для реалізації поставленої мети. Успішне виконання завдання, дистанційний курс на «EdEra» пройшли сотні тисяч освітян, що засвідчило кілька важливих для реформування системи позитивних рис:

- на ринку освітніх послуг, крім інститутів післядипломної освіти, є структури, що здатні задовольняти попит у професійному розвитку педагогів;

- в Україні є потреба та можливості в організації та проведенні навчання вчителів за дистанційною формою;

- вчителі переважно здатні і хочуть навчатись дистанційно;

- дистанційна форма навчання з технічного боку доступна для закладів освіти загалом і для педагога зокрема;

- впровадження нових форм навчання, зокрема дистанційної форми, сприяє технічному розвитку закладів освіти, а також мотивує педагогів до поглиблення власної комп'ютерної грамотності та розвитку цифрової компетентності.

Водночас було виявлено і негативні риси чинної системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників, які потребують термінового вирішення:

- чинна система підвищення кваліфікації педагогів не може якісно та швидко задовольняти потребу в підготовці педагогів до викладання у нових умовах із використанням нових технологій і методик, зокрема в дистанційній формі;

- системне та масове навчання педагогів на курсах підвищення кваліфікації неможливе лише в межах освітніх проєктів і грантів із залученням відповідних неприбуткових організацій і структур;

- попит на інноваційні технології та форми навчання, зокрема дистанційні курси, щороку буде зростати, а їхнє впровадження в закладах освіти відбувається повільно.

Для аналізу можливості вирішення проблеми розглянемо нормативно-правову базу впровадження дистанційних форм навчання в закладах освіти України.

Підвалини для запровадження дистанційного навчання в Україні було закладено у грудні 2000 року, коли було затверджено «Концепцію розвитку дистанційної освіти в Україні», яка визначила сутність поняття «дистанційна освіта», означила характерні риси дистанційної освіти, обґрунтувала доцільність створення системи дистанційної освіти в Україні, її мету, завдання та етапи реалізації (Концепцію розвитку, 2000). Саме цей документ визначив напрям розвитку дистанційної освіти в Україні загалом.

Упродовж останніх років в Україні затверджено низку законодавчих і нормативних документів, що спричинили системні зміни в організаційному та змістовому складниках професійного розвитку педагогічних і науково-педагогічних працівників. Зокрема, у законах України «Про вищу освіту» (2014) та «Про освіту» (2017) розширили список можливих інституційних форм навчання для здобуття освіти, додавши до традиційних очної та заочної форми дистанційну та мережеву форму навчання. Також визначено сутність поняття: «Дистанційна форма здобуття освіти – це індивідуалізований процес здобуття освіти, який відбу-

вається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених одне від одного учасників освітнього процесу у спеціалізованому середовищі, що функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій» (ЗУ, 2014: ст. 49; ЗУ, 2017; ст. 9).

Зважаючи на те, що у 2013 році в Україні практично було створено механізми для впровадження дистанційних форм навчання в закладах освіти, а саме затверджено «Положення про дистанційне навчання» (2013) (Наказ МОН України, 2013а) та «Вимоги до вищих навчальних закладів та закладів післядипломної освіти, наукових, освітньо-наукових установ, що надають освітні послуги за дистанційною формою навчання з підготовки та підвищення кваліфікації фахівців за акредитованими напрямками і спеціальностями» (2013) (Наказ МОН України, 2013б), дистанційна форма навчання повинна широко впроваджуватись у закладах освіти, адже нормативних перешкод для цього немає. Однак її впровадження відбувається повільно. Особливо це спостерігається в системі післядипломної освіти, де запит на якісне навчання за дистанційною формою суттєво переважає пропозицію.

Натомість в інституті післядипломної освіти тривалий час ігнорували масштабне впровадження дистанційної форми навчання для слухачів курсів, насамперед через неготовність викладацького складу, відсутність технічного забезпечення або, найчастіше, відсутність фінансування якісного обслуговування дистанційної платформи закладу, відсутність на державному рівні системи обліку та оплати навчального навантаження викладача, який працює за дистанційною формою навчання.

Сучасний стан комп'ютеризації переважної більшості закладів вищої та післядипломної освіти дає змогу впроваджувати дистанційні форми навчання. Здебільшого заклади освіти для організації дистанційного навчання обирають безкоштовне програмне забезпечення з відкритим кодом, наприклад Moodle. Це суттєво здешевлює навчальний процес і спрощує обслуговування системи, адже розробники систематично оновлюють програмний продукт і публікують її нові версії, а оновлення програми не потребує особливих знань та умов.

Найбільш вагомими причинами повільного впровадження дистанційних форм навчання в закладах післядипломної освіти педагогічних працівників зокрема, на нашу думку, криються не в технічному чи технологічному аспектах, а в організаційній та фінансовій площині, а саме:

- неможливість виконання окремих вимог нормативних документів до закладів освіти щодо впровадження дистанційного навчання. Напри-

- клад, неможливість забезпечення 100 % забезпеченості закладу освіти педагогічними, науково-педагогічними працівниками, методистами, які підвищували кваліфікацію з питань організації та використання технологій дистанційного навчання не менше одного разу за останні п'ять років і мають відповідний документ про підвищення кваліфікації (Наказ МОН України, 2013б, Розділ II, п. 1), через динамічність кадрового забезпечення;

- відсутність в Україні достатньої кількості ліцензованих або акредитованих закладів освіти, які б забезпечували якісне навчання на курсах підвищення кваліфікації з питань дистанційного навчання та видавали відповідний документ;

- відсутність висококваліфікованого інженерного та технічного персоналу в державних і комунальних закладах освіти;

- недостатня кількість викладачів із високим рівнем цифрової компетентності, які здатні створювати контент для дистанційних курсів;

- відсутність мотивуючих факторів, які б змушували викладачів активно використовувати дистанційні форми навчання у своїй практиці викладання.

Наші припущення одержали фактичне підтвердження в березні 2020 року з впровадженням у країні карантину у зв'язку із загрозою коронавірусу COVID-19. Відразу після оголошення карантину переважна більшість приватних і громадських організацій, структурних підрозділів закладів вищої освіти, які надають послуги з підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників, організувала навчання дистанційно та запропонувала великий вибір різноманітних курсів професійного розвитку, зокрема курсів з опанування основ організації дистанційного навчання в закладі освіти.

Інакше проблему вирішили у регіональних закладах професійного розвитку педагогів, у яких очне навчання на курсах підвищення кваліфікації стало неможливим і для забезпечення безперервності навчального процесу та виконання запланованих курсів, регіональним ІППО та академіям неперервної освіти довелось вносити зміни у графіки навчання або міняти форми навчання. Проведений нами 19 березня 2020 року, через 7 днів після впровадження карантину, аналіз інформаційних документів (оголошення, накази, листи тощо), опублікованих на сайтах обласних ІППО та академій неперервної освіти, виявив, що здійснити безболісний перехід на дистанційну форму навчання не зміг зробити жоден заклад післядипломної освіти. Зокрема, усі регіональні заклади післядипломної освіти після оголошення карантину припинили

навчання, і лише частина з них, а саме 9 ОППО, в період з 16–20 березня 2020 року змогли частково відновити навчання використовуючи елементи дистанційного навчання (вебінари, онлайн-консультації, розміщення навчальних матеріалів на сайті та в е-репозиторіях тощо); 6 ППО перевели навчання в дистанційно-заочну форму, де дистанційна форма частково реалізується через вебінари і певним чином замінює очну сесію, однак в оновлених графіках навчання запланована обов'язкова очна сесія на осінь 2020 року; 4 ППО перевели слухачів курсів підвищення кваліфікації, що припадають на час карантину, на індивідуальну форму навчання; 3 ППО, у яких дистанційна форма навчання була присутня для окремих категорій слухачів і до впровадження карантину, здійснює навчання лише на дистанційних курсах, а очне навчання відтерміновано і не переводилось у інший формат; 3 ППО взагалі скасували заплановані на час карантину курси підвищення кваліфікації та не провадять навчання взагалі.

Розміття варіантів вирішення проблеми організації віддаленого навчання в закладах післядипломної педагогічної освіти під час карантину засвідчує:

– відсутність державної підтримки впровадження дистанційного навчання в закладах

післядипломної педагогічної освіти та інших педагогічних технологій віддаленого навчання з використанням цифрових технологій;

– ідсутність у закладах післядипломної педагогічної освіти сталої системи дистанційного супроводу очного навчання;

– неготовність переважної більшості викладацького складу ППО до використання відмінних від очної форм навчання.

Висновки. Вирішення окреслених проблем неможливе в межах окремого закладу післядипломної освіти або на рівні області. Вони потребують, по-перше, змін у нормативній базі та приведенні її у стан, що дозволить виконання виписаних у положеннях вимог; по-друге, перегляду системи фінансування та оплати праці науково-педагогічним працівникам, які впроваджують та (або) використовують у своїй роботі інноваційні технології та форми навчання; по-третє, необхідно забезпечити підготовку викладацького складу закладів післядипломної освіти до використання дистанційних форм навчання в освітньому процесі, для цього варто використовувати комплексні заходи, що поєднують заохочення та стимуляцію відповідного професійного зростання, наприклад стандартизувати діяльність викладача, зокрема, у питаннях цифрової компетентності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України Про вищу освіту: прийнятий 1 липня 2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
2. Закон України Про освіту: прийнятий 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19?find=1&text=%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0>
3. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні. Затверджено Постановою МОН України від 20 грудня 2000 р. *Український інститут інформаційних технологій в освіті*. URL: <http://uiite.kpi.ua/2019/06/03/1598>
4. Наказ Міністерства освіти і науки України № 466 від 25 квітня 2013 р. «Про затвердження Положення про дистанційне навчання». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#n18>
5. Наказ Міністерства освіти і науки України № 1518 від 30 жовтня 2013 р. «Про затвердження Вимог до вищих навчальних закладів та закладів післядипломної освіти, наукових, освітньо-наукових установ, що надають освітні послуги за дистанційною формою навчання з підготовки та підвищення кваліфікації фахівців за акредитованими напрямками і спеціальностями». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1857-13>
6. Онлайн-курс для вчителів початкової школи. *EdEra*. URL: <https://courses.ed-era.com/courses/course-v1:MON-EDERA-OSVITORIA+ST101+st101/about>
7. Постанова Кабінету Міністрів України № 800 від 21 серпня 2019 р. : «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF>

REFERENCES

1. Zakon Ukrainy “Pro vyshchu osvitu”. [The Law of Ukraine “On Higher Education”]. (2014). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> [in Ukrainian].
2. Zakon Ukrainy “Pro osvitu”. [The Law of Ukraine “On Education”]. (2017). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19?find=1&text=%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0> [in Ukrainian].
3. Kontseptsiia rozvytku dystantsiinoi osvity v Ukraini. Zatverdzheno Postanovoiu MON Ukrainy vid 20 hrudnia 2000 r. [The concept of development of distance education in Ukraine. Approved by Decree of the Ministry of Education and Science of Ukraine of December 20, 2000]. (2000). *Ukrainian Institute of Information Technology in Education*. URL: <http://uiite.kpi.ua/2019/06/03/1598> [In Ukrainian].
4. Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy № 466 vid 25 kvitnia 2013 r. “Pro zatverdzhennia Polozhennia pro dystantsiine navchannia”. [Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 466 of April 25, 2013 “On Approval of the Regulations on Distance Learning”]. (2013a). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#n18> [in Ukrainian].

5. Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy № 1518 vid 30.10.2013 r. "Pro zatverdzhennia Vymoh do vyshchykh navchalnykh zakladiv ta zakladiv pisliadyplomnoi osvity, naukovykh, osvitno-naukovykh ustanov, shcho nadaiut osvitni posluhy za dystantsiinoiu formoiu navchannia z pidhotovky ta pidvyshchennia kvalifikatsii fakhivtsiv za akredytovanymy napriamamy i spetsialnostiamy". [Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 1518 of 30.10.2013 "On approval of the Requirements for higher education and postgraduate education, scientific, educational and scientific institutions providing educational services for distance learning in training and advanced training of specialists by accredited fields and specialties"]. (2013b). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1857-13> [in Ukrainian].

6. On-lain kurs dlia vchyteliv pochatkovoї shkoly. [An online course for elementary school teachers]. (n.d.). *EdEra*. URL: <https://courses.ed-era.com/courses/course-v1:MON-EDERA-OSVITORIA+ST101+st101/about> [in Ukrainian].

7. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 800 vid 21 serpnia 2019 roku "Deiaki pytannia pidvyshchennia kvalifikatsii pedahohichnykh ta naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv". [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 800 of August 21, 2019 "Some issues of professional pedagogical and scientific-pedagogical staff"]. (2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF> [in Ukrainian].